

**ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія», м. Полтава
ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ФАХОВИМ
СПРЯМУВАННЯМ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**

У статті розглядаються особливості навчання іноземної мови за фаховим спрямуванням у медичних навчальних закладах. Досліджується комунікативний принцип навчання, який передбачає вивчення соціокультурних елементів як основи комунікації, оскільки саме вони є вагомим надбанням людських відносин. Важливу роль у вивченні медичної термінології відіграють греко-латинські терміни та їхні компоненти як інтегральна складова частина мовної комунікації та основа міжкультурної компетенції. Засвоєння студентами греко-латинських компонентів вважається однією з найважливіших умов для оволодіння фаховою іноземною термінологією.

Ключові слова: іноземні мови, методи навчання, система вправ, вивчення, комунікативний метод.

The article examines the peculiarities of teaching a foreign language in medical schools. The communicative principle of learning is explored, which involves studying sociocultural elements as the basis of communication, since they are the significant achievement of human relations. An important role in the study of medical terminology is played by Greek-Latin terms and their components as an integral part of speech communication and the basis of intercultural competence. Studying of Greek-Latin components by students is considered one of the most important conditions for mastering professional foreign terminology.

Keywords: foreign languages, teaching methods, exercises, learning, communicative method.

В статье рассматриваются особенности обучения иностранному языку в медицинских учебных заведениях. Исследуется коммуникативный принцип обучения, который предусматривает изучение социокультурных элементов как основы коммуникации, поскольку именно они являются весомым достижением человеческих отношений. Важную роль в изучении медицинской терминологии играют греко-латинские термины и их компоненты как интегральная составная часть речевой коммуникации и основа межкультурной компетенции. Усвоение студентами греко-латинских компонентов считается одним из важнейших условий для овладения профессиональной иностранной терминологией.

Ключевые слова: иностранные языки, методы обучения, система упражнений, изучение, коммуникативный метод.

Згідно з вимогами сучасності та входження України до Європейського простору, як ніколи, гостро стоїть питання підготовки фахівців різного профілю, які б досконало володіли іноземними мовами. Це, в свою чергу, диктує необхідність якісної підготовки майбутніх лікарів, які б вільно оперували однією чи декількома іноземними мовами. І хоча вільне володіння іноземною мовою залежить від багатьох факторів (уміння сприймати мовлення на слух, правильно відбирати лексичний чи граматичний матеріал), найважливішим для майбутнього фахівця є ерудованість та мовленнєве багатство лексичного запасу. Часткове вирішення цієї проблеми при вивченні французької чи англійської мов ми вбачаємо у розширенні мовного світогляду студентів шляхом ознайомлення їх не лише з

фаховою термінологією, яка базується в основному на латинській мові, але й із загальним лексичним фондом.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що проблема навчання іншомовної лексики майбутніх фахівців перебуває в центрі уваги вчених. Зокрема, у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних лінгвістів (О. Беляєвої, В. Борщовецької, В. Даниленко, Г. Винокура, Г. Китайгородської, Ю. Пассова, О. Ellis, J. Richards, N. Schmitt та ін.) висвітлено різні аспекти цієї проблеми. Особливої уваги заслуговують роботи О. Беляєвої «Професійно орієнтоване навчання латинської мови студентів вищих медичних навчальних закладів III–IV рівнів акредитації», Ю. Кусянкова «Методика навчання термінологічної лексики», М. Лісового «Формування професійного мовлення майбутніх медичних працівників», Л. Лучкіна «Формування фахового словника студентів». Методика викладання професійної лексики висвітлювалась у наукових працях З. Куньч, Т. Пахомової, Т. Панько та інших. Проте, незважаючи на велику кількість наукових праць, які пропонують різноманітні методики навчання іноземної мови, ця тема на сьогодні недостатньо висвітлена й потребує окремого вивчення для успішної підготовки з іноземної мови майбутніх медичних фахівців. Ряд авторів пропонують нові методики, використовують інноваційні методи навчання, розробляють системи вправ на засвоєння фахової лексики, але, на жаль, користуються традиційною типологією вправ, «поєднуючи непоєднане». У зв'язку з цим необхідно переглянути традиційну типологію вправ і завдань для оволодіння комунікативним актом. Адже успішне оволодіння студентами іншомовними лексичними навичками з фаху – одна з найважливіших умов засвоєння мови.

Згідно із Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти, основним принципом викладання іноземної мови є створення комунікативної компетенції, яка включає:

1. Мовленнєву компетенцію (спроможність правильно й доцільно використовувати набуті знання);
2. Мовну компетенцію (сукупність знань з теорії мови);
3. Соціокультурну компетенцію (знання традицій, звичаїв, особливостей країни, мова якої вивчається, з метою повного розуміння носіїв мови).

Викладання іноземної мови неможливе без звернення до таких важливих аспектів вивчення мови, як фонетика, граматики, стилістика, лексикологія, синтаксис, порівняльна типологія, історія мови та країнознавство.

Оволодіти іноземною мовою означає оволодіти вмінням застосовувати теоретичні й практичні знання задля формування адекватних мовленнєвих стратегій та їхнє практичне використання на усіх рівнях:

- фонетичному (оволодіння особливостями артикулювання звуків іноземної мови);
- лексичному (знання про безеквівалентну лексику, котра є невід'ємною частиною соціокультурної компетентності);
- синтаксичному (оволодіння різними типами конструкцій);
- фразеологічному (знання про можливості лапідарного висловлення думки шляхом використання ідіоматичних конструкцій іншої мови, котрі не перекладаються еквівалентно з однієї мови на іншу, а інколи мають відмінне семантичне навантаження);

- стилістичному (уміння розрізняти усний та письмовий контекст спілкування та використовувати ті чи інші мовленнєві засоби в даній мовленнєвій ситуації).

Навчання іноземної мови передбачає формування мовленнєвих компетенцій на всіх вищезазначених рівнях. Це відбувається шляхом здійснення різних видів діяльності, котрі можна систематизувати так:

- формування лексичних навичок;
- вироблення навичок вимови;
- робота з текстами різного ступеня складності;
- опрацювання та систематизація граматичного матеріалу;
- робота з різними видами тем;
- вправи (усні та письмові);
- тренування навичок монологічного (підготовленого, непідготовленого), діалогічного, полілогічного мовлення;
- робота з різними інформаційними медіумами (відео, аудіо), які допомагають більш якісному та максимально наближеному до реальності освоєнню мовленнєвих практик іноземної мови;
- практика умінь перекладу.

Вивчення англійської чи французької мови складається з освоєння тем, котрі пов'язані з різними сферами культури та побуту носіїв мови. Перед вивченням певної теми виконується комплекс вправ, які знайомлять студентів з новими граматичними явищами, лексичними одиницями. *Репродуктивний* етап закріплення передбачає оволодіння студентами усіма запропонованими компонентами матеріалу. Вивчені зразки використовуються в усному, письмовому мовленні. На *креативному* рівні здобуті знання використовуються для створення індивідуальних комунікативних ситуацій.

Навчаючи іноземної мови, доцільно використовувати комунікативний підхід, що полягає у моделюванні ситуацій реального життя та навчанні саме тих вмінь, які необхідні для спілкування. Завдяки методу взаємопов'язаного навчання говоріння, письма, читання та аудіювання студенти привчаються одночасно сприймати іншомовний матеріал та розуміти його. Інтегрований розвиток вмінь студентів з чотирьох видів мовленнєвої діяльності має логічне обґрунтування, оскільки у реальному процесі спілкування читання, аудіювання, говоріння та письмо знаходяться у тісному взаємозв'язку. Саме тому доцільними є такі завдання, які сприяють комплексній активізації вмінь студентів. Професійно значущі вміння та навички, які підлягають формуванню під час навчання, повинні відповідати цілям навчання мови тієї чи іншої соціальної групи [3]. Крім традиційних вправ для навчання читання (відповіді на запитання, визначення вірних чи хибних тверджень, пошук необхідної інформації у тексті), пропонуються такі цікаві та ефективні завдання, як передбачення змісту тексту за заголовком; коментування певних уривків чи речень з тексту; висловлення у письмовому вигляді своєї згоди чи незгоди; характеристика складових частин тощо [8, с. 30].

Якщо виконання подібних вправ суттєво обмежене у зв'язку з використанням спеціалізованих текстів певної тематики, зберегти інтерес студентів, а отже й ефективну роботу на занятті допомагає застосування методу проєктів, який сприяє інтегрованому розвитку мовленнєвих вмінь студентів, оскільки включає пошук інформації (читання автентичних матеріалів), презентацію у письмовому вигляді (слайди, доповідь, плакат), прослуховування та обговорення

результатів діяльності. Подібні творчі завдання розвивають вміння, необхідні для спілкування, та дозволяють закріпити на практиці отримані мовні знання, створюють сприятливу атмосферу на занятті.

Особливість іноземної лексики медичного спрямування полягає в тому, що більшість інтернаціональних термінів (анатомічні, клінічні, фармацевтичні) мають спільне походження. При порівнянні двох однакових текстів медичного спрямування англійською і французькою мовами було з'ясовано, що близько 60% слів можна зрозуміти, знаючи латинську медичну термінологію. Сучасний науковець О. Беляєва також вказує на такий спільний для дисциплін усіх циклів прийом, як оперування у навчально-професійному і практично-професійному мовленні латинськими різнорівневими мовними одиницями [2, с. 109].

Студент повинен уміти швидко аналізувати терміни, починаючи з етимології (походження: латинське, грецьке), утворення (наявність префіксів, суфіксів, інших словотвірних частин). Необхідно знайти семантичне поле, тобто сукупність лексичних одиниць, об'єднаних спільністю змісту, що відбиває понятійну чи функціональну подібність означуваних явищ [5, с. 25; 6, с. 53].

Важливим є і міжкультурний підхід, адже медична галузь має значні відмінності в Україні, Англії та Франції. На наступному етапі викладач має передбачити завдання, які дозволять досягнути практичних цілей засвоєння лексики з урахуванням її специфіки. Метою є не «подати» терміни, а запропонувати різноманітні завдання для того, щоб студенти змогли відкрити для себе, проаналізувати, запам'ятати та використати терміни. Вивчення специфічної лексики передбачає, що студент, ознайомлений зі специфікою медичної діяльності, може порівнювати терміни з латинськими першоджерелами та висловлюватись на задану тему рідною мовою. Лише тоді він зможе вільно оперувати іноземними термінами. Такий системний підхід до роботи з професійною лексикою дозволить досягти більш повного та усвідомленого засвоєння матеріалу студентами. Викладач повинен систематизувати процес навчання, переходячи від більш простих завдань (пошуку специфічних термінів та лексичних конструкцій) до складніших (аналіз етимології, словотворення та ін.). Така методика дозволяє відмовитись від механічного заучування слів і перейти до глибокого вивчення лексики, яке дає можливість при перекладі більш точно й адекватно доносити зміст професійно орієнтованого тексту до цільової аудиторії. Цінність методики полягає в тому, що етапи роботи з лексичним матеріалом можуть бути застосовані не лише при вивченні, наприклад, французької мови, але й англійської та інших мов. Принцип інтеграції активно використовується в освіті для встановлення зв'язків між окремими дисциплінами та для їхнього вивчення у поєднанні. Як вважає Я. А. Коменський, все, що взаємопов'язане у природі, повинно викладатися у подібному зв'язку, а важливою умовою створення цілісної системи знань є встановлення зв'язків між навчальними предметами [7, с. 26]. Ця ідея набуває все більшої популярності останнім часом. Оскільки було доведено, що міжпредметні зв'язки сприяють швидшому засвоєнню, поглибленню, систематизації та закріпленню знань, створюються спеціальні програми, що дозволяють органічно комбінувати різні дисципліни та сприяють всебічному розвитку студентів. Беляєва О. М. стверджує, що у закладах освіти, які здійснюють підготовку напряму «Медицина», інтегративні зв'язки простежуються на всіх рівнях [3, с. 15].

При вивченні нової лексики для кращого запам'ятовування доцільно проводити паралелі з латинськими еквівалентами:

palper (фр.) – *to palpate* (англ.) – *palpāre* (лат.) – пальпували, промацувати;
préparer (фр.) – *to prepare* (англ.) – *praeparāre* (лат.) – готувати;
examiner (фр.) – *to examine* (англ.) – *examināre* (лат.) – досліджувати, оглядати;

curer (фр.) – *to cure* (англ.) – *curare* (лат.) – лікувати;

ausculter (фр.) – *to auscultate* (англ.) – *auscultare* (лат.) – вислуховувати і т. д.

Працюючи над текстами медичного змісту, студенти зустрічають анатомічні та клінічні терміни, які вже відомі з курсу латинської мови:

tumeur f (фр.) – *tumour* (англ.) – *tumor* (лат.) – пухлина;

fracture f (фр.) – *fracture* (англ.) – *fractura* (лат.) – перелом;

inflammation f (фр.) – *inflammation* (англ.) – *inflammatio* (лат.) – запалення.

Студентам легко зрозуміти медичні терміни у французьких чи англійських текстах, значна їх частина грецького або латинського походження, тому й тут доцільне порівняння з першоосновою терміна:

extrémité m (фр.) – *extremity* (англ.) – *extremitas* – кінцівка;

dentiste m (фр.) – *dentist* (англ.) – від лат. *dens, dentis m* (зуб) – зубний лікар.

Але потрібно звернути увагу студентів на відмінності вимови в кожній з мов:

musclé (фр.) – *muscle* (англ.) – *musculus* – м'яз;

digestion f (фр.) *digestion* (англ.) – *digestio* – травлення [1].

В латинській медичній терміносистемі є терміноелементи, близькі або однакові за звучанням, проте різні за значенням і написанням. Такі терміноелементи називаються омофонами. Латинське написання і значення терміноелементів в інших мовах зберігається, тому студентам потрібно бути уважними при перекладі чи написанні іноземною мовою таких термінів:

POLI-, POLY-

a) *poli-(os)* – сірий

polioencephalitis – запалення сірої речовини головного мозку

b) *poly* – багато, численний

polyadenitis – множинне запалення залоз

polyvitaminum – комплекс (багато) вітамінів

DIS-, DYS-

a) *dis* – відокремлення, розповсюдження

dissectio – розтин тканин

disseminatio – розсіювання, розповсюдження

b) *dys* – розлад функції

dysergia – порушення реактивності організму

dysopsia – розлад зору.

HYDRO-, HIDRO-, HYGRO-

a) *hydro* – в складних термінах вказує на наявність води, *hygr* – вологи

hydrotherapia – водолікування;

b) *hidr* – піт

hidrorrhoea – потовиділення та ін. [4].

У фармацевтичній термінології також існує велика кількість паралельних термінів, які є легкими для запам'ятовування:

infusion f (фр.) – *infusion* (англ.) – *infusum* – настій;

teinture f (фр.) – *tincture* (англ.) – *tinctura* – настоянка;

injection f (фр.) – *injection* (англ.) – *injectio* – ін'єкція;

solution f (фр.) – *solution* (англ.) – *solutio* – розчин [1].

Необхідно також зосередити увагу на виконанні студентами тренувальних вправ і практичних завдань для підвищення рівня грамотності.

Останнім часом іноземні медичні терміносистеми досягли значних розмірів, щороку з'являється більше тисячі нових медичних термінів, засвоєння їх студентами – це один з основних пріоритетів навчання мови у медичному виші. Знання греко-латинських компонентів та їхній аналіз в іншомовних джерелах полегшують цей важливий процес.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнаудов Г. Медицинская терминология на пяти языках. Latinum. Русский. English. Francais. Deutsch / Г. Арнаудов. – [4-е рус. изд., испр.]. – София : Гос. изд. «Медицина и физкультура», 1979. – 943 с.
2. Беляєва О. М. Інтегративність як системоформувний принцип професійної лінгводидактики / О. М. Беляєва // Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки. – Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького. – 2009. – Вип. 149. – С. 106–109.
3. Беляєва О. Професійно орієнтоване навчання латинської мови студентів вищих медичних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / О. М. Беляєва. – К., 2011. – 21 с.
4. Беляєва О. Латинсько-український тлумачний словник клінічних термінів / О. Беляєва. – К. : ВСВ «Медицина», 2016. – 222 с.
5. Іщенко Н. Системність у лексиці / Н. Іщенко // Наукові записки. Вип. 89 (3). Серія: Філологічні науки (мовознавство) : у 5 ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. – 36 с.
6. Жинкин Н. Речь как проводник информации / Н. Жинкин. – М. : Наука, 1982. – 157 с.
7. Коменский Я. Мир чувственных вещей в картинках. / Я. Коменский; под ред. проф. А. А. Красновского. – [изд. 2-е]. – М. : Учпедгиз, 1957. – 351 с.
8. Lyutaya T. Reading Logs: Integrating Extensive Reading with Writing Tasks / Tatiana Lyutaya [Electronic resource]: English Teaching Forum 2011, Volume 49, Number 1. – Access mode : <http://yandex.ua/clck/jsreid?from=yandex.ua%3>